

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТУРИЗМУ

ВІСНИК

ЛЬВІВСЬКОГО ІНСТИТУТУ
ЕКОНОМІКИ І ТУРИЗМУ

1/2006

Львів «СПОЛОМ» 2006

ББК 65
В 53

Вісник Львівського інституту економіки і туризму: збірник наукових статей / Головний редактор Бочан І. О. — Львів: Львівський інститут економіки і туризму, 2005. — № 1. — 234 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. *Бочан І. О.*, д. е. н., професор — головний редактор
2. *Мельник В. І.*, д. філос. н., професор
3. *Коніщева Н. Й.*, д. е. н., професор
4. *Заставецька О. В.*, д. геогр. наук, професор
5. *Михасюк І. Р.*, д. е. н., професор
6. *Реверчук С. К.*, д. е. н., професор
7. *Караван Ю. В.*, к. фізико-матем. н., доцент
8. *Кончаківський І. В.* к. е. н., доцент
9. *Ляшкевич П. А.*, к. філол. н., доцент — відповідальний редактор
10. *Стоколос-Ворончук О. О.*, к. філол. н. — літературний редактор

Макет: *Шувар Н. М.*

Коректор: *Цимбала О. С.*

Комп'ютерне верстання та дизайн обкладинки: *Василишин Т. М.*

Рекомендовано до друку
вченою радою Львівського інституту
економіки і туризму (протокол № 3 від 25.01.06)

ISBN 966-665-359-1

© Львівський інститут
економіки і туризму, 2006
© Автори статей, 2006

ЗМІСТ

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТУРИЗМОЛОГІЇ	
ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ТУРИСТИЧНОГО І ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА, Бочан І. О.	6
ПІДГОТОВКА ПРОФЕСІОНАЛІВ ДЛЯ ТУРИЗМУ В ЄВРОПІ: ГЕНЕЗИС ОСНОВНИХ ТУРИСТСЬКИХ ШКІЛ, Мартинюк І. А.	15
ДОПРОБЛЕМИ ОБГРУНТУВАННЯ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В ТУРИЗМОЛОГІЇ, Скрипник М. І.	19
КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТУРИЗМУ, Лавренців Л. В.	25
ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ: ВИМОГИ ДО ФОРМУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИКОРИС- ТАННЯ, Очеретник Р. А.	28
ЕКСКУРСІЯ ЯК ФОРМА ЕКОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ, Фастовець О. О.	31
МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ СТАНДАРТІВ ТУРИСТСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ, Фоменко Н. А.	37
Розділ 2. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА УПРАВЛІНСЬКІ ОСНОВИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НОВИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ, Зінько І. З.	42
ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ, Батьковець Г. А.	46
ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ ЙОГО РОЗВИТКУ, Гелей Л. О.	49
НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІКА ТУРИЗМУ, Голубка С. М.	54
ТУРИЗМ ЯК ОДНА З ГАЛУЗЕЙ АКТИВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕПРЕСИВНИХ РЕГІОНІВ, Заставецька О. В., Ткач К. Д.	57
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ, Лащук І. П.	59
ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ, Островська Г. В., Уманців Б. Б., Кухтій А. О.	62
ТУРИСТСЬКА РЕНТА В ЛІСОРЕСУРСНІЙ СФЕРІ, Антоненко І. Я.	68
ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ, Боднарчук М. З.	74
ПІДПРИЄМНИЦЬКІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ТУРИЗМУ, Дудяк Р. П., Фурдас Б. В.	79
РОЛЬ ДЕРЖАВИ В РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ, Клубчук С. К.	83
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ, Коніщева Н. Й.	87
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ТУРИСТИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ, Макухіна Н. О.	90

ЕКСКУРСІЯ ЯК ФОРМА ЕКОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ

Постановка проблеми. Кризовий стан багатьох екологічних програм висвітлює стратегічну ідею про неможливість розв'язання екологічних проблем лише шляхом впровадження екологічно чистих технологій, без змін у системі підготовки фахівців. Також потрібно зазначити, що просте нарощування екологічних знань не дозволить підвищити якість екологічної підготовки спеціаліста. Якщо питання еколого-природничої компоненти в навчальних програмах вирішується, то проблема обсягу та змісту гуманітарної складової екологічної освіти, залучення психоемоційного чинника до сприйняття екології залишається відкритою. Тому використання екскурсійного методу в процесі екологічної підготовки є надзвичайно актуальним. Потрібно відмітити, що дослідження питання екологічної підготовки майбутніх менеджерів із туризму набуває особливого значення в зв'язку з переходом туристичної галузі на засади стійкого (коеволюційного) розвитку.

Питання екологічної підготовки висвітлювали в своїх працях М. Дробноход, Л. Лук'янова, О. Плахотнік, Н. Пустовіт, Г. Тарасенко, А. Степанюк, Г. Філіпчук, М. Швед та ін. Можливості екскурсій як форми неформальної освіти школярів та студентів розглядали В. Вербицький, С. Грибанова, О. Дмитрук, Б. Ємельянов, О. Култаєва, Н. Причиненко, Г. Пустовіт, В. Червонецький, В. Чижова, Я. Ейларт.

Отже, в українській педагогічній науці методам та технологіям навчально-виховного процесу під час проведення екскурсій присвячена певна кількість досліджень, але на жаль питання використання екскурсійного методу в підготовці майбутніх менеджерів із туризму висвітлено ще недостатньо. Зокрема, якісні зміни у туристичній діяльності виявили низький рівень екологічної свідомості майбутніх фахівців туристичної індустрії, що формується переважно лише в аудиторіях. Метою нашого дослідження стало висвітлення можливостей екскурсійного методу, тому нами були поставлені наступні завдання:

- висвітлити еволюцію поняття екскурсія в педагогічній та спеціальній туристичній літературі;
- з'ясувати основні ознаки екскурсійного методу;
- виявити особливості проведення екологічних екскурсій;
- проаналізувати алгоритм розробки екологічних стежок;
- дослідити можливості здійснення екскурсій в процесі екологічної підготовки майбутніх менеджерів із туризму.

Українськими вченими еколого-освітня модель підготовки спеціаліста розглядається як складова Національної концепції переходу України до стійкого розвитку і невід'ємна складова гуманітарної освіти. Як вважає Л. Б. Лук'янова «Необхідно виховувати екологічно грамотного фахівця, який здатний усвідомлювати себе як органічну складову природи, визнає необхідність їх партнерської взаємодії і непрагматичного ставлення до навколишнього середовища» [1, 98].

Дослідник В. В. Вербицький зазначає: «У сучасній системі екологічної освіти недостатньо враховані світоглядні зрушення, що відбулись під безпосереднім впливом метаекологічних досліджень. Людина органічно вписана в єдину глобальну екологічну систему, тому її діяльність зумовлена не лише соціальними й культурними чинниками, а й надзвичайно складними й різноманітними зв'язками з природою» [2, 99].

Тому екологічна підготовка майбутніх менеджерів з туризму повинна містити передумови для екологізації особистості, яка усвідомлює природу як систему цінностей

та має практичні уміння при здійсненні екотуристичної діяльності. В процесі екологічної підготовки фахівців із туризму використовують як формальну (заняття в аудиторії), так і неформальну форми освіти. Ми погоджуємося з Г. П. Пустовітом, що «Неформальна освіта набагато повніше враховує знання та інтереси особистості, їхні пізнавальні та інтелектуальні можливості, дає змогу застосувати здобуті знання, уміння й навички у практичній діяльності з охорони навколишнього середовища» [3, 29]. Екскурсії, можна розглядати як одну з форм неформальної освіти під час проведення театралізованих свят, фестивалів, семінарів, діяльності літніх таборів, експедицій, походів тощо.

Розглянемо більш детально особливості екскурсійного методу. Узагалі, слово екскурсія походить від лат. *excursio* — прогулянка, поїздка. Наприкінці XIX ст. Володимир Даль (1882 р.) ще ототожнював екскурсію, прохід, прогулянку. Метою цих заходів було «пошук чогось, для збирання рослин». На початку XX ст. Н. Анциферов вважав, що «Екскурсія — це прогулянка, що здійснюється з метою вивчення певної теми на матеріалі, доступному для спостереження під час обходу», а В. А. Герд давав наступне визначення: «Екскурсія — це форма суспільно-просвітницької роботи, при якій група екскурсантів під керівництвом екскурсовода вивчає явище в його природному середовищі». В Тлумачному словнику російської мови (Ушаков, 1940) екскурсія розглядається як «колективна поїздка або прогулянка з науково-освітньою або розважальною метою», а у Великій радянській енциклопедії (1978 р., т. 29) наводиться визначення: «Екскурсія — відвідання визначних об'єктів (пам'ятників культури, музеїв, місцевостей тощо), форма й метод отримання знань. Проводиться як правило колективно під керівництвом спеціаліста-екскурсовода» [4, 70].

У теорії екскурсознавства вже в 70-х рр. XX ст. чітко склалися певні ознаки екскурсії: тривалість у часі (становить від однієї академічної години до однієї доби); наявність екскурсійної групи та кваліфікованого керівника-фахівця в певній галузі знань, обов'язки якого виконує екскурсовод або гід; первинність показу екскурсійних об'єктів, безпосереднє спостереження за об'єктом показу; ретельно розроблений маршрут екскурсії; цілеспрямований показ об'єктів, наявність певної теми екскурсії.

Аналізуючи зміст поняття екскурсія можна зробити наступні висновки: на початковому етапі, коли тільки складалася термінологія, поняття подорож та екскурсія ототожнювалася. Згодом, коли сформувалася термінологія екскурсознавства та туризмознавства, основні ознаки екскурсій не знайшли відображення в повному обсязі.

Екскурсія як форма педагогічної діяльності розглядається в словнику «Професійна освіта» С. У. Гончаренко (2000): «Екскурсія — форма освітньо-виховної роботи з учнями, студентами, яка передбачає організований вихід за межі навчального заходу для спостережень явищ, що вивчаються у природних умовах (природа, підприємства, пам'ятні місця) або в спеціально створених сховищах колекцій (музей, виставка тощо)» [5, 91]. Також цей термін аналізується у педагогічному словнику за ред. Ярмаченка М. Д.: «Екскурсія — це колективне відвідування музеїв, пам'яток, установ, парків тощо з освітньою, науковою, спортивною чи розважальною метою. Навчальні екскурсії — це форма й метод навчально-виховної роботи, організованої в умовах природи, виробництва, музеїв чи інших пам'яток природи» [6, 169].

Використання екскурсій дозволяє надзвичайно ефективно впливати на формування екологічно свідомості особистості. Під екологічною свідомістю на думку Дерябо С. Д., Ясвіна В. А, потрібно розуміти сукупність уявлень про взаємодію в системі «людина—природа», існуючого в суспільстві ставлення до природи, а також стратегії та відповідних технологій взаємодії з нею. Екологічну свідомість найбільш часто розглядають за трьома параметрами:

— психологічне «протистояння—включення», коли людина розглядається окремо або поза природою чи навпаки як її складова;

— «об'єкт—суб'єктне» сприйняття природи, коли людина сприймає природу як позбавлений будь якої самоцінності об'єкт впливу або рівноправний суб'єкт взаємодії;

— «прагматичний—непрагматичний характер» взаємодії з природою. Ця взаємодія повинна бути спрямована на задоволення або потреб людини в їжі, одязі, засобах праці (тоді природа сприймається лише як матеріальна цінність) або непрагматичних запитів, тоді подібна взаємодія стає самоцінною.

Отже, пануюча в суспільстві антропоцентрична свідомість є першопричиною виникнення екологічної кризи. Ми вважаємо, що використання екскурсійного методу сприятиме формуванню екологічної свідомості майбутніх менеджерів із туризму, бо екскурсійний метод відноситься до комплексних методів, що дають можливість зосередити увагу не на окремих елементах знання, а на явищах, взятих в процесі розвитку. Використання екскурсійного методу вимагає: виявлення внутрішніх природних зв'язків між окремими сторонами предмету або явища; вибору в об'єктах, що спостерігаються найбільш важливого та зосередження навколо нього всього матеріалу; зв'язок нового матеріалу, що вивчається з досвідом та знаннями екскурсантів.

Екскурсійний метод є засобом повідомлення знань, в основі якого знаходяться: наочність; обов'язкове поєднання показу та розповіді; рух за певним маршрутом. Методика проведення екскурсії представляє собою сукупність методичних прийомів показу та розповіді про ці об'єкти, що забезпечують найбільшу ефективність передачі знань студентам і орієнтована на активну участь у сприйнятті різних органів чуттів.

Екскурсії поділяються за тематикою, серед них для екологічної підготовки найширше використовуються комплексні — краєзнавчі та спеціалізовані — екологічні екскурсії. У комплексній краєзнавчій екскурсії, присутні обов'язкові, але невеликі за обсягами екологічні компоненти. Під час маршруту екскурсії здійснюється ознайомлення, спостереження та оволодіння ситуацією. Під час екскурсії відбувається поєднання інтелектуального, емоційного мислення та краєзнавчого пізнання, що сприяє розумінню «малої батьківщини», активізує пізнавальну діяльність. В ході спеціалізованих екологічних екскурсій увага приділяється безпосередньо екологічним проблемам. Джерелом знань виступає безпосередньо об'єкт природи, що знаходиться у взаємозв'язку з явищами природи і окремі об'єкти або групи об'єктів природи, розглядаються у природному комплексі.

Під час екскурсії студенти здійснюють вивчення об'єктів безпосередньо на місцях їх виникнення та розвитку. На особливості проведення екскурсії певним чином впливає пора року. Тому, при розробці маршруту враховують особливості проведення екскурсії в певні періоди року. Також потрібно зазначити, що існують екскурсійні об'єкти, які можна спостерігати лише в певному місці в певний період часу (явища природи — схід або захід сонця, місяця, шторм, туман, веселка, північне сяйво, дія гейзерів, вулканів тощо), життя тварин, птахів у природному середовищі.

Як правило, при проведенні екологічних екскурсій враховують особливості показу певних видів об'єктів. Так, при показі загального виду природного комплексу, обирають найбільш високу точку. Ліс як єдиний екскурсійний об'єкт, розглядають на певній відстані під кутом зору 18—20 градусів. З окремими породами дерев знайомлять як із самостійними об'єктами. Для їх показу обирають відстань у два—два з половиною рази більшу, ніж висота дерева, тобто кут зору повинен складати 45 градусів.

В Україні існує досвід створення більш ніж 200 навчальних, навчально-пізнавальних та загальноосвітніх екологічних стежок, що були розроблені станціями

дитячого та юнацького туризму, Центральним еколого-натуралістичним центром, аматорами-красзнавцями, фахівцями національних парків (наприклад, Синевир, Шацький, Карпатський).

Перша навчальна екологічна стежка була створена в м. Дружківка (Донецька обл.) понад 15 років тому. На сьогодні в Україні розроблено майже 200 екологічних стежок. Наприклад, територією Національного еколого-натуралістичного центру та парком «Березовий гай» (Київ) проходить навчально-екологічна стежка протяжністю 25 км. На її 10 оглядових майданчиках відвідувачі мають змогу ознайомитись з природними комплексами різних рангів, екосистемами і безпосередньо з об'єктами рослинно-тваринного світу міських околиць. На території Карпатського національного парку діє 12 науково-пізнавальних туристичних маршрутів та еколого-освітніх екскурсійних стежок загальною протяжністю 400 км.

Екологічні стежки поділяються на спеціалізовані та комплексні. За напрямом спеціалізації стежки можна виділити: наукові, що мають типові або унікальні об'єкти досліджень і використовуються з метою відпрацювання методичних питань для науковців; навчальні, що призначені для проведення занять в дошкільних закладах, для учнів загальноосвітніх шкіл, студентів; рекреаційні, що створюються для типових природних об'єктів, що мають високий рекреаційний потенціал; лікувально-оздоровчі.

Найбільш широко в освітній діяльності використовуються навчальні екологічні стежки, що призначені для формування у студентів екологічної свідомості, виховання дбайливого ставлення до природи, розширення знань з природознавчих дисциплін. Основними вимогами до стежок цього типу є розгляд елементів природи, що були включені в навчальні програми та розкривають взаємозв'язки природних компонентів в екосистемах. Надзвичайно ефективним з точки зору регулювання навантаження на природні комплекси та здійснення екологічного виховання та освіти є створення мережі стежок. Вони поєднують найцікавіші в науковому, природоохоронному та естетичному аспектах природні об'єкти і характеризуються значною інформативністю. Особливо перспективними є комплексні екологічні стежки та маршрути, що об'єднують функції декількох спеціалізованих.

Дослідником О. Ю. Дмитруком запропоновано алгоритм розробки та організації екологічної стежки, що передбачає аналіз ландшафтно-екологічної структури; визначення репрезентативності, еталонності, типовості унікальності природного комплексу; визначення категорій об'єктів (для наукових, освітньо-пізнавальних, оздоровчих, лікувальних); встановлення припустимих навантажень на об'єкти; створення проектів кроків маршруту для різних категорій об'єктів; прив'язка та позиціонування (кілометраж, хронометраж, визначення базових точок тощо) кроків на місцевості; розробка екоекскурсій за системою та за тематичним спрямуванням; розробка системи маркувальних знаків, вказівників; розробка системи додаткових послуг; апробація маршруту та його відкриття; контроль за реалізацією маршруту (моніторинг екологічного стану, контроль за якістю екотуристських послуг) [7, 120].

Методика розробки екологічної стежки за своєю дидактичною конструкцією є інтегративною. Певні вимоги до екостежок запропонували наслідники В. П. Чижова, А. В. Добров, А. Н. Захлебный: атрактивність, доступність, інформативність [8, 25].

1. Атрактивність (цікавість) стежок для відвідувачів, що складається з трьох компонентів — мальовничість пейзажів або об'єктів, їх своєрідності (відмінність від інших) та різноманітність (тропам не повинна бути монотонною). Всі три вищезначені складові поняття атрактивність, як у фокусі повинні сходитись в місцях, де обладнують оглядові майданчики. При виборі таких точок поряд з пізнавальними відомостями географічного,

біологічного, екологічного плану, увага повинна приділятися панорамі місцевості, сезонній зміні аспектів, форм, фарб та органолептичних якостей оточуючої рослинної спільноти, а також акустичним явищам (наприклад відлуння у гроті). Критерієм вибору траси маршруту стежки також є наявність об'єктів, що поєднують в собі природну та історичну цінність: вікові дерева, валуни, печери, з якими пов'язані певні традиції та обряди.

2. Доступність для відвідувачів — це важлива вимога при проектуванні навчальної траси. Необхідно, щоб навчальна тропа з місця, що має зручний транспортний зв'язок. Відвідувачі не повинні відчувати фізичної та нервової втоми на момент початку маршруту. Саме траса не повинна бути складною для проходження, щоб фізична втома не заважала сприймати інформацію, милуватися ландшафтом.

3. Інформативність, тобто здатність задовольняти потребу людини в інформації. Розвиток здатності та потреби до пізнання природи на стежці здійснюється за допомогою буклетів, плакатів, інформаційних дощок, розповіді екскурсовода. Природні ландшафти мають цілий ряд специфічних властивостей, що мають велике значення при виборі траси навчальної стежки.

Під час екскурсій екостежками студенти спостерігають, як неконтрольована діяльність людини, в т. ч. і туристична, впливає на естетичні якості ландшафтів. Поширеним проявом такого впливу є сміттям, що залишається туристам уздовж доріг та туристичних стоянок. Як приклад, наведемо терміни розкладу матеріалів у природних умовах: апельсинова шкірка — півроку; пакет від молока — 5 років; залишки цигарок — 12 років; металева бляшанка — 100 років; скло — мільйон років; пластикова тара — практично не розкладається.

Про рівень сучасної екологічної свідомості населення країни свідчить стан національної святині України г. Говерла. Щорічно Карпатський національний парк відвідає близько 32—35 тис. осіб, а в піковий 1988 р. на Говерлу піднялось до 30 тис. туристів, у 2002 р їх чисельність становила 20 тис. Останні роки в День незалежності 24 серпня відбувалось масове сходження на українську «Фудзіяму» 2—3 тис. осіб одночасно. В 2005 р. на Говерлу в один день з президентом піднялось взагалі одночасно від 15 до 17 тис. осіб. Після цього тимчасово масові сходження були заборонені, одночасно знаходитись на Говерлі повинно не більше ніж 300 осіб.

На жаль, від туристів залишається велика кількість сміття. Вже більше десяти років під час посвячення в студенти першокурсники Інституту туризму Федерації профспілок України проводять акцію зі збору та транспортування «знахідок» вниз до спеціально обладнаних контейнерів. Останнім часом фахівцями Карпатського національного парку розроблено та запропоновано проект обладнання спеціальної «Європейської стежки» — маршруту підйому на Говерлу, що включає комплекс заходів із безпеки людей та утилізації відходів.

Також потрібно зауважити, що за результатами моніторингу стану екологічних стежок важливою проблемою в національних парках, є візуальне забруднення. Візуальне забруднення має багато форм від написів і малюнків на валунах або скелях, що лежать по краях дороги до забудови туристичних центрів, що не відповідають стилю архітектури, характерному певній місцевості.

Майбутні менеджери туризму повинні чітко усвідомити, чим більш унікальна та красива місцевість, тим більше знайдеться бажаючих її відвідати, тому крім проблеми забруднення виникне проблема перенавантаження території. Вирішення цієї проблеми повинна розглядатися як на фізичному так і психологічному рівнях. По-перше фізичне навантаження на об'єкт контролюється за допомогою мережі екостежок, розробки варіантів маршрутів здатних зменшувати навантаження.

Майбутні менеджери із туризму повинні розуміти, що фізичне навантаження на об'єкт повинно ретельно контролюватися, бо національні парки, заповідники, сільська місцевість, пляжі, видатні пам'ятки архітектури надзвичайно чутливі до перенавантаження. Вони мають певну норму кількості туристів, яких здатні прийняти, без порушення балансу.

Наприклад, норма чисельності туристів на один га площі становить для парку/лісу — 15 осіб; приміського парку — 15—70; місцевості для пікніків від 60 до 600. Дослідження В. Бондаренка свідчать, що оптимальною кількістю для лісу є 10 осіб на 1 га, площі. При 10—50 рух дозволяється лише по полянам та стежинам, при 50—75 лише стежинами, при 75—100 лише по спеціально організованій та обладнаній дорожньо-стежковій системі. При навантаженні більше ніж 100 осіб на га починається руйнація екосистеми лісу [9, 20].

По-друге, психологічна місткість, під якою ми розуміємо рівень навантаження, після якого об'єкт починає втрачати свою «атрактивність» (цікавість для туристів). Уперше спробу виміру психологічної місткості пляжу було здійснено на початку 70-х рр. Опитування засвідчило, що пляж не вважався переповненим відвідувачами, якщо були присутні 1000 осіб на га (десять квадратних метрів на людину). Проте, ділянка «дикої природи» може містити лише 10 осіб на км², щоб не виникало візуального ефекту перенавантаження. Більше детально це питання розкрито у попередній праці автора [10, 138].

При здійсненні екологічної підготовки майбутніх менеджерів туризму необхідно ширше використовувати можливості екскурсійного методу. Його застосування сприяє формуванню екоцентричної свідомості, дозволяє зосередити увагу на явищах, що знаходяться в процесі розвитку. Практичні вміння та навички майбутніх менеджерів з туризму в розробці та проведенні екоекскурсії сприяють екологізації особистості майбутніх фахівців. Це дозволить в майбутньому реалізацією туристичних проєктів займатися спеціалістам, що усвідомлюють екологічних наслідків від своєї діяльності.

Література

1. Лук'янова Л. Б. Періодизація розвитку екологічної освіти // Актуальні проблеми педагогіки: методологія, теорія і практика: Зб. наук. праць. — Вип. 1. — Горлівка: Видавництво ГДПІМ, 2004. — С. 98.
2. Вербицький В. В. Еколого-натуралістична освіта в Україні: історія, проблеми, перспективи. — К.: СМП «Аверс», 2003. — С. 99.
3. Пустовіт Г. П. Європейський досвід неформальної екологічної освіти // Біологія і хімія в школі. — 2000, № 2. — С. 28—31.
4. Дьякова Р. А., Емельянов Б. В., Пасечный П. С. Основы экскурсоведения. — М.: Просвещение, 1985. — 256 с.
5. Професійна освіта: Словник. Навч. посібник / Укладач С. У. Горчаренко та ін.; За ред. Н. Г. Нічкало. — К.: Вища школа, 2000. — 380 с.
6. Педагогічний словник / За ред. Ярмаченка М. Д. К.: Педагогічна думка, 2001. — 516 с.
7. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: Сучасні концепції менеджменту і маркетингу. — К.: Альтерпрес, 2004. — 192 с.
8. В. П. Чижова, А. В. Добров, А. Н. Захлебный. Учебные тропы природы. М. Агропромиздат, 1989. — 159 с.
9. Бондаренко В. Д. Культура общения с природой. — М.: Агропромиздат, 1987. — 172 С.
10. . . Шляхи оптимізації впливу туризму на довкілля (зарубіжний досвід) // Туристично-краєзнавчі дослідження. Вип. 3. К., 2000. — С. 136—149.

ВІСНИК

Львівського інституту
економіки і туризму

Головний редактор *Бочан І. О.*

Відповідальний редактор *Ляшкевич П. А.*

Літературний редактор *Стоколос-Ворончук О. О.*

Макет: *Шувар Н. М.*

Коректор: *Цимбала О. С.*

Комп'ютерне верстання та дизайн обкладинки: *Василишин Т. М.*

Підписано до друку 06.02.06. Формат 70x108.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс Нью Роман».
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 21,1.
Наклад 300. Замовлення № 1-02/06.

Львівський інститут економіки і туризму
79007, м. Львів, вул. Менцинського, 8
тел.: 8(0322)72-68-80, 8(032)294-95-78,
тел./факс: 8(0322)72-20-94